

Wstęp

Zgodnie z tytułem tej książki jest to historia współczesnej psychologii. Jest to też krótka historia, ale o tym opowiemy później. Dzisiejsza psychologia funkcjonuje w trzech nurtach. Mamy psychologię akademicką uprawianą w szkołach średnich, uczelniach wyższych i instytutach badawczych, gdzie studenci zgłębiają zagadnienia tej dyscypliny, aby później pracować jako psychologowie lub specjaliści w innych dziedzinach, takich jak medycyna, prawo, kapłaństwo, biznes czy edukacja. Wykładowcy z kolei prowadzą kursy z zakresu tej fascynującej nauki, a badacze poszukują odpowiedzi na złożone pytania dotyczące ludzkiego zachowania i procesów myślowych.

Oprócz psychologii akademickiej istnieje również psychologia praktyczna, która wykorzystuje wiedzę psychologii naukowej do rozwiązywania problemów życia codziennego. Uprawiający ją specjaliści mają wykształcenie wykraczające poza poziom licencjatu, posiadają stopień magistra lub doktora w dziedzinie psychologii. Jeśli pracują w sferze zdrowia psychicznego (np. w obszarze psychologii klinicznej, doradztwa psychologicznego lub terapii małżeńskiej i rodzinnej), muszą zdobyć licencję zawodową, aby móc praktykować. Wśród tych profesjonalistów są psychologowie przemysłu i organizacji, którzy pracują z biznesem, korporacjami i związkami zawodowymi w ramach wielu różnych kwestii związanych z miejscem pracy, takich jak zwiększanie satysfakcji pracowników czy rekrutowanie sprawnej kadry zarządzającej. Psychologowie sądowi są związani z systemem sprawiedliwości: dostarczają eksperckich opinii dotyczących zdrowia psychicznego osób, doradzają w sprawach umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej, a nawet w kwestiach prezentowania konkretnych spraw podczas procesów sądowych. Psychologowie sportowi z kolei pracują z drużynami sportowymi lub indywidualnymi sportowcami, aby zwiększyć efektywność ich osiągnięć, często pomagają likwidować blokady psychiczne

utrudniające zdobywanie wysokich wyników. Psychologowie szkolni pracują z nauczycielami, rodzicami i dziećmi, dbając o to, aby dzieci otrzymywały taką pomoc edukacyjną i wychowawczą, jakiej potrzebują. Natomiast psychologowie kliniczni i doradcy psychologiczni oferują indywidualną i grupową psychoterapię osobom, które doświadczają problemów psychicznych, począwszy od drobnych przejawów niedostosowania, aż do poważnej psychopatologii. Wszyscy oni wraz z innymi praktykującymi psychologami tworzą zawód psychologa.

Trzeci nurt psychologii jest tym najstarszym. Możemy go określić mianem psychologii potocznej lub zdroworozsądkowej. Opiera się na powszechnym zainteresowaniu i przekonaniach dotyczących zachowania i stanów psychicznych. Wśród praktykujących tę psychologię osób odnajdujemy dziewiętnastowiecznych frenologów i mesmerystów oraz współczesnych praktyków, nieposiadających wykształcenia psychologicznego. Reklamują się oni jako specjaliści oferujący pomoc psychologiczną w postaci czytania w umyśle klienta, przepowiadania przyszłości lub też stosowania innych form terapii, które sami uważają za skuteczne w rozwiązywaniu konkretnych problemów. Mogą oferować tego typu usługi pod warunkiem, że nie będą reklamować się jako psycholodzy – to określenie jest obwarowane licencją. Współczesna psychologia potoczna przejawia się w setkach różnych form, takich jak książki, czasopisma czy radiowe i telewizyjne programy. Możemy kupić poradniki, z których dowiemy się, jak zbudować szczęśliwe małżeństwo, wychować optymistycznie nastawione dzieci, kontrolować swoje emocje, być skutecznym liderem czy przezwyciężyć depresję. Jeśli ich autorzy nie mają specjalistycznego wykształcenia eksperckiego w dziedzinach, o których piszą, książki takie będą się zaliczały do nurtu psychologii potocznej. Oczywiście, ten wszechobecny nurt psychologiczny nie zawsze jest tą psychologią, do której psychologowie chcieliby się przyznać. Niemniej jednak jest on pewną odmianą psychologii i stanowi część jej historii.

Psychologia potoczna istnieje najprawdopodobniej od początku dziejów ludzkości. Jednak psychologia akademicka (zwana również psychologią naukową) i zawód psychologa narodziły się w końcu XIX w., około

140 lat temu. Ta książka traktuje o rozwoju psychologii naukowej i zawodu psychologa – a o ich związkach z psychologią potoczną powiemy w rozdziale 1.

Swoistą ironią jest to, że pierwszą, dość popularną książkę z historii psychologii napisał psycholog, który nazywał się Boring¹. Książka ukazała się w 1929 r. (w 1950 r. autor przygotował jej nowe wydanie) i przez prawie czterdzieści lat była uważana za niekwestionowane źródło wiedzy na temat historii psychologii. Była też lekturą obowiązkową dla większości doktorantów specjalizujących się w psychologii. Zestawienie nazwiska „Boring” i historii jest zabawne tylko do pewnego stopnia. Wciąż przecież są ludzie, którzy uważają, że historia jest nudna! Jakież to absurd! Jak historia może być nudna? Historia opowiada o fascynującym życiu w fascynujących czasach. Gdyby nie było to interesujące, dlaczego ktoś miałby zadawać sobie tyle trudu, żeby to zapamiętać?

Historia odtwarza zdarzenia z przeszłości. Pozwala łączyć z przeszłością nasze obecne życie. Pomaga zrozumieć sens terażniejszości. Daje podstawy do inteligentnego spekulowania na temat przyszłości. Pomaga wykorzystywać naszą wiedzę do budowania konstrukcji umożliwiających lepsze rozumienie zjawisk. Uczy nas pokory wobec własnych sądów oraz – jak się spodziewam – tolerancji i zrozumienia dla poglądów innych ludzi. Jak każda dobra opowieść, historia jest przepojona na przemian radością i smutkiem, nadzieją i zwątpieniem. Poznanie historii psychologii jest dobrym początkiem dla tych wszystkich, którzy chcieliby zrozumieć kondycję człowieka.

Wiele książek poświęconych historii psychologii zajmuje się głównie historią psychologii eksperymentalnej, która była także przewodnim motywem w książce Boringa. Jednakże takie podejście przedstawia jedynie połowę historii współczesnej psychologii. Wszak współczesny zawód psychologa wykształcił się jako bliźniaczy brat psychologii eksperymentalnej. Prawdę mówiąc, znakomita większość dzisiejszych psychologów

¹ Podstawowe znaczenie słowa *boring* w języku angielskim to „nudny” (przyp. tłum.).

nie pracuje ani na uniwersytetach, ani w laboratoriach badawczych. Zamiast tego służą społeczeństwu w bezpośredni sposób, praktykując w wielu różnych specjalnościach. Ta książka opowiada zarówno o historii psychologii naukowej, jak i stosowanej, pokazując ich korzenie oraz wspólną linię rozwoju.

To, że ta właśnie publikacja jest **krótką** historią psychologii, nie jest dziełem przypadku. Została pomyślana jako alternatywa dla typowo encyklopedycznych podręczników historii psychologii, których mamy wiele, i to dobrych. Napisałem więc skromniejszą książkę z nadzieją, że wykładowcy potraktują ją jako przydatne uzupełnienie do innych specjalistycznych pozycji, w tym również antologii tekstów źródłowych, wykorzystywanych na kursach z historii psychologii (jak np. *A History of Psychology in Letters – Historia psychologii w listach*, wyd. 2, 2006) lub też jako uzupełnienie do bogatego wyboru tekstów dostępnych w internecie.

Można więc korzystać z tej książki w celu uzyskania całościowego obrazu historii psychologii i łączyć ją ze źródłowymi tekstami napisanymi przez pionierów psychologii i dziedziny pokrewnych, jak: Wilhelm Wundt, G. Stanley Hall, Mary Calkins, E. B. Titchener, John B. Watson. Ich teksty (podobnie jak wielu innych) są dostępne na licznych stronach internetowych. Studenci mogą tam znaleźć fragmenty *Interpretacji marzeń sennych* Freuda, *O pochodzeniu gatunków* Darwina, *Principles of Psychology (Zasady psychologii)* Jamesa² oraz setki książek i artykułów wpisujących się w historię psychologii.

Szczególnie bogatą stroną poświęconą historii psychologii jest – prowadzona przez profesora Christophera Greena z York University w Toronto – *Classics in the History of Psychology (Klasyki w historii psychologii)*. Strona znajduje się pod adresem <http://psychclassics.yorku.ca>.

Zebrałem obszerną bibliografię materiałów źródłowych odpowiadających poszczególnym rozdziałom tej książki. Zarówno bibliografia, jak

² Ta książka w formie skróconej – tzw. „mały James” została wydana przez PWN w ramach serii „Biblioteka Klasyków Psychologii” (przyp. red.nauk.).

i zestaw testów oraz materiały wizualne są dostępne dla wykładowców pod adresem www.wiley.com/college/benjamin.

Mam nadzieję, że ta książka da studentom solidne podstawy wiedzy o przeszłości psychologii, pomoże połączyć wiedzę o współczesnej psychologii w bardziej spójną całość i odnaleźć miejsce psychologii w szerszym kontekście historycznym. A ponadto że pobudzi ich ciekawość na temat omawianych zagadnień i postaci oraz zachęci do czytania prac źródłowych, które zmieniły nasze rozumienie ludzkiej natury. Liczę na to, że pozostali czytelnicy odnajdą w tej książce odpowiedni kontekst historyczny i przedmiotowy, który pomoże im lepiej zrozumieć bogactwo i złożoność różnych form współczesnej psychologii.

Kiedy przygotowywałem obecne wydanie książki, skorzystałem z uwag czytelników wydań poprzednich. Wiele nowych fragmentów tego wydania odzwierciedla rozwój badań z zakresu historii psychologii oraz dziedzin pokrewnych. Aby znaleźć miejsce na nowy materiał, zachowując jednocześnie zwięzły charakter książki, zdecydowałem się ograniczyć materiał biograficzny. Jako historyk preferuję osobiste podejście do historii, dlatego we fragmentach biograficznych pozostawiłem te elementy, które tworzą kontekst niezbędny do zrozumienia teorii, badań i praktyk przedstawionych w książce. Elementy biograficzne mają swój niepowtarzalny wpływ na rodzaj i charakter narracji. Wielki amerykański historyk Henry Steele Commager (1965) przypomina nam, że chociaż historia pełni wiele funkcji, w swojej istocie „historia jest opowieścią”, a niewiele jest rzeczy dających większą radość niż dobrze opowiedziana opowieść. Historia psychologii to fascynująca opowieść. Mam nadzieję, że moja książka przedstawia historię psychologii w sposób zarówno akademicki, jak i kształcący oraz że zgodnie z najlepszymi tradycjami dobrej historii będzie interesująca dla czytelnika.

Chcę wyrazić słowa podziękowania wydawnictwu John Wiley & Sons za umożliwienie mi przygotowania kolejnego wydania książki, a także mojemu poprzedniemu redaktorowi prowadzącemu Chrisowi Cardonemu, który zaproponował mi jej napisanie. Podziękowania należą się także

zastępcy redaktora Ethanowi Lipsonowi, redaktorce merytorycznej Judy Howarth i redaktorce technicznej Meghanie Antony.

Dziękuję Kerry'emu Buckleyowi, którego wspomniała biografia Johna Watsona podsunęła mi pomysł na początek rozdziału o behawioryzmie. Podziękowania kieruję także do Davida Bakera, Lizette Royer Barton, Jennifer Bazar, Darryla Bruce'a, Robina Cautina, Lisy Cepedy, Deborah Coon, Paula Craiga, Nichlasy Cummingsa, Jamesa Deegeara, Dany Dunna, Cathy Faye, Alana Feldmana, Stanleya Fingera, Jamesa Goodwina, Christophera Greena, Angeli Heitzman, Johna Hogana, Davida Leary'ego, Alexandry Rutherford, Michaela Sokala, Rogera Thomasa, Karyn Plum, Petera Frecknalla, Davida Wildera, Thomasa Heinzena oraz Gwen Murdock za pomysły i sugestie przy pisaniu obecnego jak i wcześniejszych wydań książki. Ogromnie cenię ich przygotowanie naukowe i wycucie historyczne. Dziękuję licznym rocznikom moich studentów ze studiów licencjackich i magisterskich, których komentarze i pytania wpłynęły na treść i układ książki. Na koniec chciałbym podziękować mojej żonie Priscilli, która pracuje ze mną od ponad pięćdziesięciu lat i której talenty bibliotekoznawcze i edukacyjne są obecne we wszystkich moich pisarskich przedsięwzięciach.

Ludy T. Benjamin, jr